

Landskap: *Blekinge* Upptecknare: *Gösta H. Dahl, Ronneby*
Härad: *Medelstads* Berättare: " " " "
Socken: *Ronneby* Berättarens yrke: *högman*
Uppteckningsår: *1966-67* Född år *1910* i *Ronneby landsf.*

Trädgårdare, sömmerskor och konfektion. s. 1-9.

LUF 131

ACC. N:R M. 16702: /.

Skräddare, sömmerskor och konfektion

De följande uppteckningarna är endast hågkomster från förf. barndom. Han har tämligen vaga minnen av en byskräddare som bodde i Härsjölund, Bräkne Hoby socken, en by intill gränsen av Ronneby socken. Det var en lång, gånglig vithårig karl som någon enstaka gång kom spatserande på landsvägen på väg till någon bonde i bygden. Han kallades Skräddarenesen (Skräddar-Anders) Han fullständiga namn är mig obekant, men antingen hette han Anders i förnamn eller Andersson. Han var fader till den sömmerska i Tubbarp (Härsjön) jag på annat ställe berättar om. Hur han sydde och vad kan jag bara föreställa mig. Men förmodligen hade inte han heller än andra byskräddare någon verklig utbildning och yrkesskicklighet. Dessa byskräddare hade sällan kunskap i tillskränning, vilket ju ändå var det viktigaste. De tog mått, som brukligt var, om midjan, bröstet, armar och ben, men med passformen på plagget blev det alltid si och så. Antingen var dessa skräddare självlärda eller hade de gått i lära hos en mästare som själv saknade utbildning. Men likafullt sydde de kostymer, till barn och vuxna och gjorde det till allmänhetens fulla belåtenhet. Det var endast ungdomen som kritiserade. Ty skräddaren på den tiden trodde förmodligen, att modet sällan växlade utan var s.a.s. statiskt. De sydde modeller från sin lärotid som kunde gå tillbaka kanske femtio år i tiden!

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

LuF 131.

8/3-67

1)

ACC. N:R M. 16702:2.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Skräddaren syntes komma så där på vårvintern. Och han sydde vadmalstkostymer åt bönderna eller deras söner. Till kvinnorna sydde han inte. Skräddaren hade nog inte full sysselsättning året om ty alla de byskräddare jag har hört talas om var mycket fattiga. Ty landsbygden var ju så fattig på den tiden att man har svårt att göra sig en föreställning om det. Skräddaren fick aldrig sy åt de fattiga, backstusittarna. Av den enkla anledningen att de saknade pengar, både till sömlön och till tyg. Vad klädde sig då dessa fattiga människor med, kan man fråga sig. Ja, det vete Herren. Men de backstusittare jag kände, saknade alla en kostym som de kunde "gå oskammandes med". Blev det bjudna på begravning fick de antingen låna en kostym av någon bonde eller bondson eller vackert stanna hemma. Någon s.k. överrock bestod de sig aldrig med, på sin höjd en s. k. stortröja. d. v. s. en större kavaj av grovt tyg, kanske vadmal eller kläde eller "kommis" =det tygmateriel flottans uniformer tillverkades av. Men många hade inte ens en stortröja utan gick i bara den tunna kavajen. Så hos dessa kunde inte skräddaren få tjäna många kronor. Nej, det var bönderna som höll byskräddare med arbete i den mån han nu fick något att sy. Men bönderna hade också smått om slantarna och desutom fäste man inte så stor vikt vid klädseln - man var ju också så sällan ute bland folk. Tyget kunde skräddaren själv tillhandahålla, liksom tråd. men ofta köptes tyget i staden eller av någon jude som for omkring i bygderna. Beträffande

materialet så var det oftast av vadmal bönderna lät sy sina kläder. I början på 20-talet började cheviot komma i bruk. Det var ett smidigare och vackrare tyg än vadmal, som aldrig höll pressveckan. Cheviot salufördes i en mängd olika kvaliteter, från kr 8-10 kr pr meter upp till närmare 30 kr. Den billigaste varan var grovgårig och blev med tiden rödaktig i färgen, eljest var den ju nästan alltid mörkblå. Men när chevioten kom hade också konfektionen börjat på allvar och då kom också byskräddarens svanesång. Dock de flesta byskräddare var vid den tiden ålderstigna och färdiga för "pensionering", d. v. s. ålderdomshemmet, så det gjorde ingenting.

Beträffande skräddarens sociala anseende så kan det nog sägas inte över hövan stort. Oftast hade han - som ju nästan alla på den tiden - många barn, en stor familj att försörja. Han levde och verkade under självhushållningens tid och som lön för sitt arbete fick han oftast något in natura: ull, ved, mjöl etc. Man hade ont om slantar, och skräddarens kundkrets bestod ju också av folk med starkt utvecklat ekonomiskt sinne parat med ett extremt reaktionärt synsätt. Min personliga åsikt är den, att skräddarens anseende hos bönderna låg nog minst några pinnhål under bysmedens. Orsaken kan rätt lätt förklaras i det förhållandet, att skräddarens yrke hade snudd på flärd (kanske i viss mån onödigt!) under det smedens yrke hade något handgripligare att göra med det dagliga brödet. Dettat hände i sin tur att smeden alltid hade full sysselsättning och fick pekuniär ersättning vilket ledde till en bättre ekonomisk ställning. Byskräddaren anlätades endast en gång om året, han hade dessutom (sett ~~om~~ allmogens synsätt) ett "lätt" arbete. Lätta arbeten som nästan också var onödiga föraktades. Detta gjorde att byskräddaren blev mycket fattig och en mycket fattig var helt utan anseende. Anseendet följer rikedom på köpet. Denna värdering existerar ju förresten ännu i denna dag i de s. k. profitstyrda länderna, där ju också kulturen i viss mån sitter fast.

Och jag skulle inte kunna tänka mig en benig byskräddare på fest hos den rike nämndemannen tillsammans med andra storbönder, prosten och ev. länsmannen! Men byskräddaren hade vita, rena händer, fria från valkar och han måste alltid vara ren även om han var hemma (det kunde ju komma någon!) På grund av detta så såg nog backstusittaren upp till honom - åtminstone om skräddaren lyckades dölja

fattigdomen (detta berodde på hur många barn han hade, med barnen kom alltid fattigdomen) Hans ekonomi var naturligtvis också avhängig kundkretsens. En rik bondbygd med hög kulturell standard gav skräddaren ett större ekonomiskt utbyte.

När konfektionen gjort sitt inträde behövdes inte byskräddaren längre. Ochsom jag förut framhållit hade han dålig eller ingen yrkesutbildning, vilket emellertid knappast hade inverkat på hans framtida ställning. Hantverket höll på att försvinna, kunde ju inte konkurrera med den industrialiserade produktionen. Skräddaren gick samma öde till mötes som träskomakaren och litet senare skomakaren. Ärn om byskräddaren hade fått sin lärdom ifrån "Dior" i Paris skulle utvecklingen blivit densamma.

Om byskräddaren hade några bisysslor? I så fall var det väl som torpare, enär skräddaren också hade ett litet torp på vilket han höll ko, gris och höns. Och han var för fattig för bli betrodde med förtroendeuppdrag. Man har inget förtroende för en fattig och ofta var han väl heller knappast valbar. De

Här i trakten fanns det två byskräddare. En i Härsjölund, en by i Bräkne Hoby socken intill gränsen av Ronneby Socken. Den andre (han kallades förresten också Skräddarenesen) bodde i Stora Silpinge också i Bräkne Hoby socken intill gränsen av Ronneby socken. Den sistnämnde levde till framåt 1930, den förre dog i mitten av 20-talet, men lade upp med skrädderiet tidigare. "Skräddarenesen" i St. Silpinge hade fått ett oförklarligt rykte om sig att vara en skicklig skräddare. Han hade t. o. m. fått sy stinsens uniform och det till den allra största belåtenhet. Denna stinsens belåtenhet spred sig på ryktets vingar och nådde också vår familj. Till den ändan uppsöktes skräddaren av en broder i tjugooårs åldern för att få en "modern, snofsig kostym" sydd. Nå, jag skall inte fortsätta historien (för så rolig får man väl inte vara) och jag skriver inte detta i underhållningssyfte. Emellertid ryktet var betydligt överdrivet och för vår del blev vi än mer övertygade om, att den gamle byskräddaren saknade utbildning eller hade en mycket bristfällig sådan, även med små anspråk Dock, vardagsplagg, barn-, isynnerhet gosskläder kunde han möjligen förfärdiga någotså när tillfredsställande. Men det var i "tillskärningen" det brast - det konsten hade i regel byskräddaren aldrig lärt.

"Blåbyxorna tog död både på byskräddaren och vadmalen. Fast det dröjde länge

ACC. N:R M. 16702:5

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

innan bönderna accepterade "detta spindel tunna tyg, som fladdrade kring benen". De höll sig till de gråa släta mollskinnsbyxorna, eller de bruna manchesterbyxorna. Mollskinnsbyxor av Rydboholms tillverkning var före det första världskriget så kraftiga och så slitstarka att hellre än nötas sönder bildades det en hård blank yta, isynnerhet på knäna och i baken, som gav intrycket att byxor na var av skinn. Denna kvalitet slopades under kriget och efter detsamma kom så manchestern den bruna. Till en början var den också avt mycket kraftig kvalitet men den försämrades efterhand. Och så kom blåwillsen, blåtyget och blåblusen. Arbetarna accepterade genast de nya kläderna, kanske mer accepterade hustrurna dem eftersom dessa kläder gick lättare att tvätta och var dessutom avsevärt billigare. På 20-talet köptes en s. k. blåblus för 2:50 och ett par blåbyxor för 3:- . Dessa plagg var slitstarka och varade minst ett år. Men bönderna fortsatte med sina manchesterbyxor, som kostade 8:- kr eller mera och slets upp nästan lika fort som ett par blåbyxor. Dessa plagg köptes emellertid färdigsydda och byskräddarna fick nog aldrig sticka en nål i blåwillsen och sällan i manchestern. Kostymer kunde köpas i stadens "herrekiperingsaffärer" till priser som varierade mellan 40 och 110:- kr. En kostym av oklanderlig kvalitet kostade kr 80:- Men det var 2 månadslöner för en bonddräng, nära 3 veckors arbete för en grovarbetare. Värdet representerade 4 månaders arbete för en s. k. drängpojke.

1926=1928 ~~var~~ ~~o~~ ~~v~~ ~~a~~ ~~n~~ ~~n~~ ~~a~~ ~~m~~ ~~n~~ ~~d~~ ~~e~~ byskräddares taxa för en kostym c:a 30-35 kronor, då "släppte han till" tillbehören såsom foder och sytråd, knappar etc. Men eljest var det väl så att ju dyrare tyg, desto högre sömnadslön.

ACC. N:R M. 16702:6.

Litet om kläder från 20-talet

En vanlig modell, som syddes till barnen, kallades jägarkostym. Den hade skjärp om kavajen och fickorna hade lock. Högknäppt i halsen och enradig med rätt många knappar. Byxorna var knälånga men gick i allmänhet litet nedanför knäna, så pass långt, att det uppstod "stövelveck" i knäleden. Denna modell som på grund av skjärpet kring midjan, inte behövde figurskärmas så noga, var allmänt omhuldad av skraddarna och sömmerskorna. Båda vuxna och pojkar från 7år och uppåt använde sådana modeller. Tyget var i allmänhet vadmal, ljusgrå, men också grön. För många barn blev det examenskläderna (examen hölls i allmänhet i början av juni) och var nog så varma att bära under sommartid. Därtill användes alltid långa kalsonger både vinter och sommar. Och yllestrumpor, tjocka, hemstickade som på barnen hade så långa skaft att de gick ovanom knäna och hölls uppe med strumpeband. I strumpans övre del var isydd en knapp nämligen i vilken strumpebandets ena ände var fästad, den andra ändan satt fäst i ett s. k. underliv. Det var ett plagg som var sytt som en väst men knäpptes med många knappar i ryggen! I underlivets nedre del satt en knapp i vilken strumpebandet, som var ett brett gummiband och kunde förekomma i olika vackra färger, var fästat. Under detta underliv hade så gossen en vit och knälång skjorta av bomull (förr linne) Denna skjorta, som var sydd som en särk, bara med den skillnaden att skjortan hade långa ärmar. Ovanpå underlivet hade gossen så blusen. Blusen kunde ha olika utseende, men s.k. sjömansblusar var mycket vanligt. Tyget var antingen enfärgat vitt eller blårandigt. Var det blårandigt kunde blusen sitta lös, som en s. k. busarong (vid flottan) och kragen kunde antingen vara fyrkantig (som vid flottan) eller rund. Men s. k. slips hade båda modellerna. Denna slips var helst mörkblå. Om blusen knäpptes vid midjan, vilket var det vanligaste, bildade ju blusen en "säck". Denna säck var oerhört bra att ha när de små gossarna "nylade" äpplen. I den kunde stoppas ned en massa äpplen runt hela kroppen, och det syntes inte ens. Dessa kläder användes inte om vintern (utan möjligen av de allra fattigaste barnen, som ej hade ombyte) På vintern hade pojkarna den ovannämnda "jägarkostymen". De fattigare barnen kunde ha jägarkostym även under sommaren. Examenskläderna togs till vardagsbruk när höstterminen började och fick sitta på hela året eller till nästa examen, då nya kläder anskaffades. Under tiden hann de att bli både lappade och stoppade och fullkomligt utslitna.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16702:7.

Sömmerskor a r e.

Jag skulle knappast tro, att man på landsbygden verkligen anlitat skräddare då det gällde kvinnokläder. Så pryda som man i äldre tider var, ville det nog till att ett fruntimmer vågade ställa sig framför en karl i bara särken! Även om det var fråga om en mager och skintorr skräddare med stugan full av ungar hemma. I min hemtrakt fanns det sömmerskor så långt tillbaka som jag kan minnas.

Den sömmerska som anlidades mest och som sydde bäst, var en dotter till byskräddaren i Härsjölund. Hon blev gift med en järnvägsarbetare i Härsjön och fick med tiden många barn. För att stärka ekonomin började hon sy. Hon sydde klänningar, dräkter, kappor, blusar och barnkläder av alla slag. Hon hette Inga och höll sig ganska ajour med modets växlingar genom att hon höll sig med en modejournal samt veckotidningar som sysslade med kläder i sina spalter. När sedan hennes ytterst klädmedvetna döttrar vuxit upp, blev hennes yrkesskicklighet ännu större, och därigenom fick hon händerna fulla med arbete. Det var bonddöttrar och bondhustrur, backstusittaredäkor och gummor. Och så alla examenskläderna till skolbarnen förstås. För nya kläder till examen skulle ju barnen ha, om föräldrarna så skulle behöva låna pengarna. Industrialiseringen bidrog i viss mån till höjandet av klädstandarden på landsbygden redan då, emedan nya stoffer kom till, såsom bomullen, den tryckta bomullen som blev klänningstyg till relativt billigt pris; blåtyget, som efterträdde mollskinnets och vadmalens och också manchestern. Av blåtyg syddes "blusar" och byxor till karlarna och ynglingarna. Klänningarna blev billigare eftersom de nya stofferna nog var lättare att handskas med i tillskärning o. s. v. Men de rika bonddöttrarna lät sig likväl sy sidenblusar (vit sidenblus till svart kjol, var den riktiga finstassen för de unga kvinnorna) och sidenklänningar. Sömmerskan åtog sig praktiskt taget allt sömnadsarbete, men föredrog givetvis nytt tyg att arbeta med ehuru omständigheterna kunde ekonomiskt foga det så, att hon kunde få hålla tillgodo även med lappsömnad. Då var det huvudsakligen fråga om att "klä över täcken", täcken som blivit smutsiga och trasiga. Ett lapptäcke kostade så där 8-10 kronor och en klädsel gick på några kronor bara, så det betalade sig att klä över täcket som då blev som nytt, till utseendet vill säga. Eljest blev det tungt och klumpigt. Täcket tvättades sällan före omklädseln varför man behöll smutsen, fast dold.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16702:8.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Denna sömmerska satt hemma i vardagsrummet och sydde. Någon gång kunde hon besöka sina kunder för provning, men då gällde det alltid storbönderna. De andra kunderna måste uppsöka henne för att få kläderna utprovade. Vi barn fick prova två gånger för våra examenskläder. Det var genant, tyckte vi, som var så blyga. Sömmerskan höll sig med a/ en präktig symaskin, B/ en stor skräddaresax, C/ måttband och kriter, d/ en hög spegel. Och så knappnålar förstås. Sömmerskorna hade av synålen "barkade" fingrar, de fingrar med vilka hon förde in nålen i tyget. En av våra sömmerskor hade grova händer, hur hon nu kunde ha fått det. Sömmerskan, den jag talar om, tjänade säkerligen för den tiden rätt mycket pengar. Hon höll sina barn snyggt klädda, och på det lilla torpet hade man både ko och gris och höns. Men ändå tycktes sömmerskan surmulen och gråtfärdig, med ständig huvudvärk. Daglig samvaro med andra kvinnor utvecklades hon med tiden till en skvallertant med drag av mytomani. Men som hon var nästan outhärlig kom hon aldrig i väfve konflikter med sina klienter, men hennes rykte blev i alla fall inte det bästa bland kunderna i detta hänseende.

Förutom sömmerskan i Tubbarp eller Härsjön, som byn sedermera kom att heta efter järnvägsstationen (och denna i sin tur efter en liten sjö som heter Härsjön och är belägen mellan stationen och Br Hoby vid järnvägslinjen Blekinge Kustbanor, som den förr hette) fanns det en annan sömmerska som hette Torborg. Hon bodde i en by i Ronneby socken som heter Skarup, ibland går den under namnet Skårava (utt.s.det stavas) Hon bodde tillsammans med sin minderåriga dotter i ett förfallet hus "på ofri grund" och gick omkring i bygden och tog upp beställningar på sömnadsarbete. Men hon sydde alltid hemma. I sin ungdom hade hon haft anställning i Stockholm, blivit med barn och lämnat åt sitt öde. Hon reste hem till stugan, som förmodligen var hennes föräldrahem, och etablerade sig som sömmerska. Hon blev de fattigastes och de snålaste böndernas sömmerska, ty hon sydde nära nog endast för födan. Hon var så tystlåten och så allvarlig, skrattade aldrig. När jag var tio år var hennes dotter tolv och gick i "realskolan" i Ronneby. Hennes fattiga mor, som inte hade maten för dagen, hade nog stora svårigheter att skaffa pengar till flickans kläder och böcker och annat som hon behövde i skolan. Tösen skulle bli lärarinna (hon blev också småskollärarinna med tiden!) Inåtvänd och

2/

och med ständigt böjt huvud kom hon ännu tidigare än den gående gångstigen fram till vårt hus. Hon kom in och sa goddag och satte sig tigande. Men hon besökte sällan något hus utan att ha varit efterskickad. Hon var mager men röd i ansiktet och med krusigt, brunthår som kom fram under schaletten som hon hade knuten under hakan. Alltid ren och proper med påvert klädd, satt hon och väntade på besked. I många år sydde hon allt vad vi i familjen behövde av barnkläder, förkläden, mansbyxor, lakan etc, men aldrig "bättre" kläder, som finklänningar el. dyli. Hon hade med all säkerhet ingen som helst yrkesutbildning (man sade att hon suttit på en syateljé i Stockholm och bara "tränsat" knapphål) vilket kanske är sant. Ty hon var ingalunda någon skicklig sömmerska, isynnerhet passformen på mer svårsydda plagg, hade hon stora besvär med. Hon trääklåde och sydde och mätte och försökte vara noggrann men det half inte. Bäst sydde hon särkar, flänellskjortor till män och pojkar, "underliv" och sådana enkla plagg. Med barnkläder var det ju inte så noga och en liten kolt och ett par små korta byxor krävde heller inte så hög yrkesskicklighet att förfärdiga. Men Torborg accepterade gärna all slagsömnad. "Klädde över" täcken, lappade och lagade. Hon hade det mycket fattigt och i hennes stuga stod torftigheten som ett grått spöke. Ett gammalt enkelt hohag i husets enda rum, där hon också arbetade vid ett stort fällbord med symaskinen vid sin sida. Hennes enda ambition tycktes vara att försöka hålla sin dotter i skola, för detta svalt och försakade hon. Maten för sig och flickan fick hon gratis hos dem hon besökte under dagen. Till oss kunde de komma, mor och dotter, alldeles utsvultna. Och som mor mycket väl kände till sömmerskans förhållande, bjöd henne alltid på mat, vad hon kunde ha, lagat eller bara smörgåsar. Var dottern med, kunde de komma i gräl vid matbordet - vad de nu grälade om. Kanske missunnade de varandra maten eller var de så exalterade, att de blev hysteriska.... Men munhöggs gjorde de. För övrigt var sammanlevnaden inte den mest harmoniska. Tvärtom, de grälade ofta och sömmerskan blev hysterisk och drog sin dotter i håret, gick skvallret. En del ansåg sömmerskan högfärdsgalen, kvasireligiös och kyrksam, som hon var. Och alltid talade om präster och kyrkfolk, när hon någon gång konverserade. Det är också möjligt att hon var stolt och att hon mest kämpade för prestigen, men i alla fall framstår hon för mej, som en kämpagestalt, med svåra strider i det tysta. Hennes namn och öde är väl värt att gå till hävderna.